

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כא, תש"ל

י י ח ו ס

א. סוס

...קרוב רחוק שלי, נין ונכד לפרנסת רגל סוסי

(ש"ע [תר' יד"ב], "טוביה החולב", יום אתמול כי עבר, עמ' לו)

כמאמרם : נין ונכד לפרסת-כפות-רגלי-סוסו

הוא [הוא], "מדברים בעדם", אוזים, עמ' קמ)

פֵּרֶדְס־פֹּס־פֶּאָדְקָאוּעֶס אַיִנְקֶל (2965)

ב. תרנגול

תרנגול הסבתה שלה היה קורא על גג סבו של ר' מרדכי-ליב

— לעגה העיר (בנימין רסלר, "נחלת צבי", עמ' 40)

מיין זיידענס האָהן האָט אין זיין באַבעס הויף אַרײַנגעקרייהעט (1040)

ע לי איתן

מה בין רב-משמעי לבין רב-משמע?

ביום ח' בכסליו פרסם משרד החוץ את נוסח הישרד,

ששלחה הגב' גולדה מאיר אל נשיא ארצות-הברית. לפי

הנוסח האנגלי בירכה אותו על *his meaningful speech*,

ולפי התרגום העברי — "על נאומו הרב-משמעי". כך תרגם,

כנראה, משרד ראש הממשלה, ואיש מעורכי העיתונים

והשידורים, שהביאו את הדברים בעברית, לא שאל את עצמו:

כלום רב-משמעי ו-*meaningful* היינו הך?

שגורים בפינו שמות-תואר רבים, הבנויים כמתכונת רב-משמע, כגון: רב-גוני — רב-צדדי — רב-קולי — רב-שנתי — רב-קומתי — רב-חלקי. בלי ספק יש עוד מעין אלו, וכולם דומים בתבניתם: רב- — עם שם-תואר גזור משם-עצם על ידי הסיומת —י, וכולם משותפת להם משמעות היסוד: בעל... רבים.

ותנה לכל אחת מן המלים המורכבות האלה מנוגדת בהוראתה מלה אחרת, כגון: חד-גוני — חד-צדדי — חד-קולי — חד-שנתי — חד-קומתי — חד-לשוני וכו'. למשל, חד-גוני ורב-גוני מביעים הוראות מנוגדות, וניגוד משמעות זו בא לידי הבעה בלשון על ידי הניגוד בין רב- לבין חד- שבראש המלים.

מלבד בני הזוגות המנוגדים האמורים יש גם ניגוד בין כל אחד מבני הזוגות האלה ובין תיבה מורכבת אחרת, קיימת או אפשרית בלשון, שחלקה הראשון דר- הוא, כגון: דו-גוני — דו-צדדי — דו-קולי וכו'. כאן ניגוד ההוראה מתבטא בלשון על ידי הניגוד בין רב- או חד- מצד אחד ובין דר- מצד אחר. לשם קיצור ונוחות נקרא להלן לטיפוס הראשון 'מעין רב-גוני', לשני — 'מעין חד-גוני' ולשלישי — 'מעין דו-גוני'. הצד השווה שבשלושת הטיפוסים החלק השני, שהוא לעולם צורה, הגזורה משם-עצם (גון, צד, קול וכו') על ידי הסיומת —י.

מצד ההוראה ברור לנו, ש'מעין רב-גוני' הוא שם-תואר לעצם, שיש בו רבים מן הדברים, המובעים בשם-העצם שבתוך הצירוף; 'מעין חד-גוני' מורה על תכונתו של

עצם, שהוא בעל אחד מן הדברים; 'מעין דוגנ'י' מביע תכונת בעל שני דברים.

עתה הואיל וידועים ושגורים חד-משמעי, שהוראתו בעל משמע אחד, ודו-משמעי, שהוראתו בעל שני משמעים, בעל כורחנו מצטרף להם השלישי, רב-משמעי, שהוראתו בעל משמעים רבים. — כלום באנגלית אמרה הגב' מאיר למר ניקסון, שנאמו היה בעל משמעויות רבות, כלומר: ניתן לפירושים רבים? ברי, שבאה הברכה על נאום חשוב בתוכנו, נאום רב-משמע, והוא שנאמר במברק האנגלי. — כיצד נגרמה סטייה זו של התרגום מן המקור?

יש בלשונונו מלים מורכבות, הדומות במקצת להרכבים 'מעין רב-גוני'. הדמיון והשוני שביניהם יתבררו לנו משלוש הדוגמות האלה: רב-עניין — רב-מידות — רב-פעלים. אף בראש ההרכבים האלה מוצאים אנו רב, אבל אחריו בא לא שם-תואר בסיומת -י. אלא שם-עצם ביחיד או ברבים: — עניין, — מידות, — פעלים, ומבחינת ההוראה ידוע לנו, שרב-עניין אינו אלא בעל עניין רב, בעל עניין גדול ("מאמר רב-עניין"). וכן ברור, שרב-מידות הוא בעל מידות גדולות ("בית רב-מידות"). איש לא יפרש את שני התארים האלה, כאילו הם מביעים ריבוי עניינים וריבוי מידות. מה שאין כן רב-פעלים, שהוא עשוי להתפרש בעיקר כבעל פעלים רבים, הוזה אומר: צירוף אחרון זה דומה בהוראתו לצירופים 'מעין רב-גוני', אלא שגם הוא אולי ישמש לפרקים במובן: בעל פעלים גדולים.

אכן הבדל המשמעות בין שני הטיפוסים אינו ברור די הצורך, ועירוב תחומים זה גובע מן המשמעות הכפולה, הדו־משמעות, של רב. המורה גם על מספר גדול («ימים רבים») וגם על גודל וגדולה («מלך רב», «אהבה רבה»). והרי עוד כמה צירופים מן הטיפוס האחרון: רב־אונים — רב־אנפין — רב־אור — רב־חסד — רב־כוח — רב־מזימה — רב־מכר (משמש בעיקר כשם־עצם: bestseller) — רב־סיכויים — רב־ענות — רב־עלייה — רב תבונה. בקצתם ברור, שרב־ לשון גודל וגדולה הוא, כגון רב־אור. בקצתם הדעת נוטה לפרש רב־ כמורה על מספר־רב, כגון רב־מזימה (שמזימותיו רבות). אבל ברובם אין הבחנה זו מעלה ולא מורידה. בין שרב־חסד, למשל, בעל חסד גדול הוא, בין שהמכוון בו בעל חסדים רבים — אחת היא לנו.

אם כן, הואיל וגבולות ההוראה בין הטיפוס 'רב־חסד' לבין הטיפוס 'רב־גוני' רופפים הם, שמא יכול רב־משמעי להביע גם בעל משמעות גדולה, היינו חשוב? את התשובה על שאלה זו מלמד אותנו ניגוד הצורות וההוראות, שנדון למעלה. ניגוד המשמעות בין הטיפוסים רב־גוני, חד־גוני, דו־גוני מחייב את המסקנה, שלטיפוס רב־גוני נאה רק ההוראה: בעל (גוונים וכו') רבים, ולפיכך אף רב־משמעי, המנוגד לחד־משמע ולדו־משמע, אינו מתפרש אלא כבעל משמעים רבים.

להרכבים מן הטיפוס רב־חסד (בלי סיומת —י) אין טיפוס מנוגד בעל תבנית קבועה. כאן יכול אתה להמיר רב־

— באחת ממלים רבות כדי להביע את ההפך: חסר-אונים —
— דל-אונים — מעוט-כוח — חסוך-סיכויים — נטול-תבונה —
נעדר-מזימה וכיו"ב.

מה שכתבה הגב' מאיר באנגלית אינו "נאומך הרב-
משמע", שהוא גלגול של המשפט "לנאומך היו משמעים
רבים"; אלא כך אמרה באנגלית: "נאומך רב-המשמע(ות)",
שהוא גלגול המשפט "לנאומך הייתה משמעות רבה".

גם בדרך הנטייה חלוק הסוג בעל הסיומת י מן
הסוג חסר הסיומת הזאת. בסוג הראשון חל איתוד-תיבות
(אונירפציה): סיומות הנקבה והרבים באות בסוף התיבה
המורכבת: זכוכית חד-גונית, אריגים דו-גוניים, תמונות רב-
גוניות; וכן סעיף רב-משמעי, הבטחה רב-משמעית, דברים
רב-משמעיים, הוראות רב-משמעיות. מה שאין כן הסוג
האחר, שבו היסוד הראשון הוא הנוטה: נאום רב-משמע,
הרצאה רבת-משמע, ספרים רבי-משמע, תגליות רבות-משמע.
וכידוע אפשר לומר בכל אלה גם: מרובה—... מרובת—...
מרובי—... מרובות—...